

Proessen - Arkitektur og opplevelse
Jon Eirik Urstad, 2011

Opplive

Det aller første jeg gjorde i min oppgave var å oppleve. En tidlig formiddag i november tok jeg beina fatt og gikk innover dalen, med den ene fokus å sanse og oppleve. Kjenne lukten, temperaturen, luften, steinene, trærne. Å se horisonten, bakken og himmlen, og kjenne terrenget under føttene. Jeg prøvde å la stedet tale, uten å lete etter noen ting. Å prøve å lete etter atmosfæren, pulsen. Lete etter det som grep tak i meg.

Neste gang jeg var i dalen, en grytidlig morgen i januar, hadde snøen kommet, og dalen var blitt en annen. Og imens solen var på vei opp, gikk jeg på ny innover dalen, et annet sted, allikevel det samme. Denne gangen hadde jeg i tillegg til den forrige turen et nytt mål, og det var å lete etter steder å være; ikke bare stedene som jeg kunne stoppe og se, men de stedene det gikk an å dvele, uten at noe gikk ifra meg.

Jeg fant noen slike som jeg tok med meg videre.

Røssdalen

Kald vind kom oppe fra dalen, fra snøheimen som sakte, men sikkert, snek seg nedover fjellsidene. Nå så jeg bare en og annen tunge med snø som kom ned i de mest skyggefulle skarene, men snøen fortalte at snart kom den for alvor.

Innover dalen; eller munningen av dalen. En gigantisk tunge av store steiner og knust fjell skaper en portal inn mot dalen, og forteller at her er man på vei inn der mennesket ikke lenger har noe å si.

På en sti. Trækker på smått snødekte småsteiner som lager en liten flate til å sette foten på innover. På sidene er det gress, hvite av rimet som har festet seg på dem. Trærne har ingen blader, og står der forvridde og krokryggede, bortsett fra en og annen bjørk som har klart å holde ryggen rak og peker snorbeint opp mot himmelen. Barken er kullsvart og kritthvit. Jeg er kommet til kontrastenes rike.

Innover kan jeg over det jevne suset av vinden høre lyden av føttene mot bakken. Den umiskjennelige lyden av en fot som trækker mot singel samsvarer med hvordan jeg kjenner beina bevege seg. Helt til verden plutselig forandres; for fra å ha gått på en bred sti, med bjørketrær over og på sidene, med litt avdempet gjenklang fra egne bevegelser, blir nå verden ny. Et vann. Majestetiske fjellvegger som steiler mot himmelen på den ene siden, og en stor tunge av grove og kalde steiner på den andre siden. En gang hang disse langt oppe i fjellsiden, helt til de en dag stupte ned i vannet. Kaldt.

Gjenklangen forandrer seg. Det knuser ikke lenger under føttene, men jeg kjenner hvordan foten balanserer seg på steinene innover. Lyden er også annerledes. Den er kaldere, hardere, og mindre intim. Her kastes lyden som skapes i retur, uten omtanke. Og slik forblir den gjennom hele uren.

Så skjer det noe nytt. Noe helt annet. Renskåret av skredet som engang gikk her, kommer skogen tilbake. Men den er ny. Ennå langs kanten av vannet, hvor lyden forsvinner utover vannflaten, vitner skogen om en annen temperatur som kan kjennes i ansiktet; lyden blir dempet; den forsvinner i mosen og innover trærne. Over skimtes såvidt himmelen imellom de bare grenene. Trestammene bærer en stor, sammenhengende krone over bakken, som igjen er full av løv. Brune blader. Gule blader. Grønn mose. Grå steiner, Svarte stammer. Det er ikke lenger bjørk som dominerer; det er or og selje.

På den andre siden av vannet er det ennå stein og fjellvegg; den rake motsetningen. Terrenget er også annerledes her. Istedet for at den plutselig skyter loddrett til værs, som på andre siden, har den heller lagt seg bratt oppover siden; som om den ville badet i sollyset her på nordsiden av dalen. Jeg forstår at det også er derfor verden plutselig forandret seg, for det er nettopp det som har skjedd her. Når solen tar tak, så blir det varmt og lunt her på denne siden av dalen. Det er ikke rart at lauvtrærne trives bedre her. Og da er ikke den hardføre dvergbjørken like ivrig.

Bakken har blitt til jord og røtter. Mosen blir slitt vekk under skoen, for her har flere føtter tråkket. Et nesten tørrlagt bekkefar. Her er steinene trillrunde og hvite. De har blitt vasket av vannet som sildrer ovenfra dalen. Og de sklir vekk under

foten når de tråkkes på. De sier noe annet en steinene i raset også. Det er som om de kun vil bry de nærmeste omgivelsene med lydene sine.

Hult og tørt forsvinner lyden innover skogen. Over bekken flater den bratte dalsiden ut. Gressletten brer seg utover når trærne åpner seg og lager lysninger i skogen. Her er et annet rom. Beskyttet av skogen, men himmelen er åpen. Midt i dalen. Ikke klemt opp i bunnen av den ene dalsiden, utsatt for alt som var over meg; selv når jeg befant meg i skogen, med dens beskyttende filter over meg.

Sletten er stor, men et og annet tre står alene på den, og skjærer bakken under seg for det lille snødrysset som kom for en stund siden. Stien går midt på sletten, med gress i alle retninger til det blir stoppet varsomt av skogbrynet. Det er åpent her, men snart blir det trangere. Den stupbratte fjellveggen som reiser seg i sør; den kommer nærmere. Stor, svart og kald, med snø på toppen.

Idet gresset slutter, og høyere vegetasjon som lyng og småbusker gjør tråkkene høyere, kommer et tørrlagt elveleie. Det er helt svart av mosen som vokser på den. Steiner, som håndballer og basketballer, ligger utover og lager sengen som elven renner på, når våren kommer og alt snøen skal bort fra heiene. Men nå er det en svart gate, som bukter seg oppover dalen. Her er det også et lite skogholt for de få bartrærne som finnes her i dalen har samlet seg i en klynge. Markert tar mosen over for lyngen idet bakken forsvinner under barnålene. Tett tak og myk bakke. Stammer som grovt sandpapir.

Nå har fjellveggene kommet enda nærmere på andre siden,

og kaster en lang skygge over dalen. Høyt der oppe, på den andre siden, kaster solen et bløtt, gult lys over det forrevne fjellet. Her nede er det nå mosen som regjerer. Et og annet sted blir stien til et gammelt bekkefar, kun med den fineste grå sand og noen runde steiner, men stort sett er det jord og røtter og mose som støtter opp under føttene. Mye mose. Sterk, grønn mose. Den har overvunnet alt her i skyggen. Mykt har den omsluttet hvert et hveltet tre, og alle steiner. Naturen har lagt pleddet sitt utover skogbunnen. Det kjennes mykt og varmt mot hånden. Men trærne går fri. Her i skyggen, er trærne enda mer skyggefulle. Kullsvarte stammer som brekker og bøyer seg mot bakgrunnen. Stammene er fuktige mot huden idet hånden støtter seg mot dem for å forsere de store steinene i stien. Terrenget vitner om at noe dramatisk er i gjerdet. Det går opp og ned gjennom skogen. Ugjestmildt egentlig, men mosen gjør omgivelsene noe enklere å forholde seg til. Her og der har store trær falt over stien, og mosen har pakket også dette inn, som edderkoppene med sitt bytte. Langt borte synger noen fugler intetanende.

Kupert. Bakken bølger seg innover, helt til den støter mot en fjellvegg. Nå er det ikke langt til andre siden av dalen. Trærne har strukket seg høyere her; det intime, lave rommet som fantes under trekronene tidligere har blitt til en liten katedral. Her er det 6-7 meter før trekronene brer seg utover, og lyset flommer ned fra det noe åpnere trekronene. Det er som om naturen gir en pause før noe nytt skal skje. Og det er det sannelig også, for plutselig, som ut av intet, sperrer en ur av gigantiske steinblokker veien.

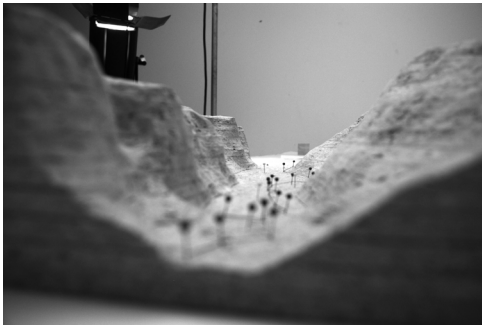
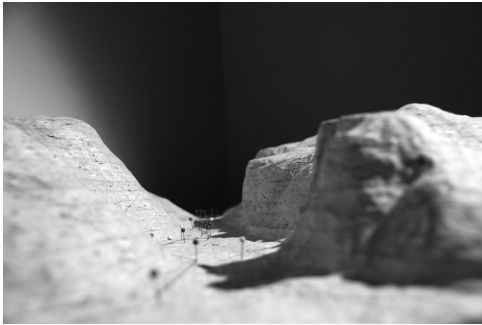
Føttene kjenner på hvor ugjestmild en ur kan være, og huden begynner å forstå hvor kald en stein kan bli. Her er det ingen

vei utenom. Steiner store som biler og hus ligger strødd her i bunnen av fjellveggene. Perspektivet forsvinner opp og ned i mellom steinene. Noen ganger en liten hule mellom steinene, andre ganger et panorama fra toppen av steinene. Her er det heller ikke noe tak lenger, og lyden har igjen blitt hard. Enda hardere kommer den tilbake nå. Kaldere og grovere kjennes steinene under hendene. Verden har blitt ugjestmild, ihvertfall på denne tiden av året. Men minnet fra nabodalen en sommersdag forteller hvor varme gode de samme steinene kunne være. De forteller om tiden disse steinene, til tross for at de er like fra år til år.

På den største steinen folder dalen seg ut nedenfor. Her synes hele turen. Ser uren bli til høye trær, og ser hvordan det tetter seg til, inn under den høye fjellveggen, med ravnsvarte bjørkekroner uten løv. Ser en åpen slette langt der nede, før vannet kommer, med skog og røys langs siden. Og de spredte trærne, der det første skrittet ble tatt for en times tid siden. Det kalde draget ovenfra dalen overbeviser om at nå er det tid for å gjøre opp ild og kjenne på varmen. Dalen holder på å dø ut ovenfor, og ikke langt oppe i sidene truer snøen med å overta hele scenografien.

En kvist, en råttne stamme som ennå står oppreist, noe bark fra en bjørk, og noe å tenne med. Så blir det bål. Et sentrum for verden. Et punkt i landskapet, men et sentrum for eieren. Herfra kan verden betraktes, og hit kan en kald kropp returnere. Det er noe med bålet og varmen. Her har man sittet i evigheten, i det blafrende lyset fra flammene som sluker nok et tre. Herfra starter verden.

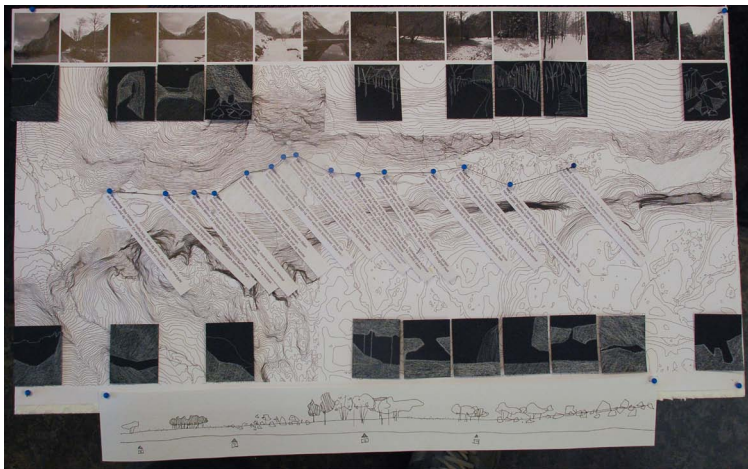

Forstå

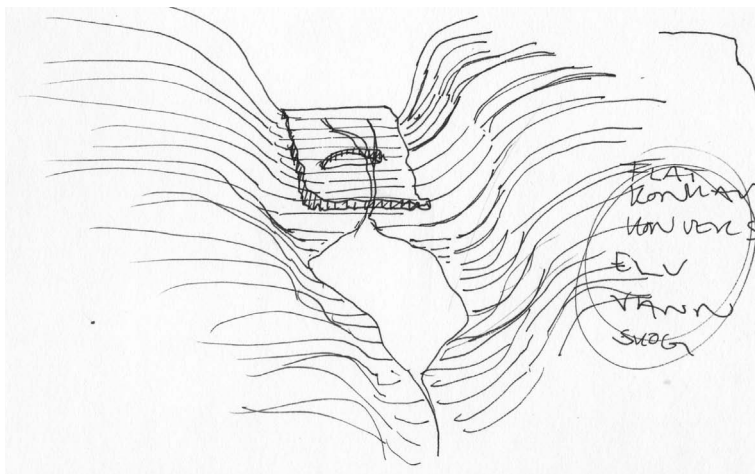
Jeg gikk nå over i en fase der jeg prøvde å gripe stedene og deres stemning og karakter så presist som mulig, både hver for seg, men også sett i sammenheng med vandringen gjennom dalen. Dette ville jeg ha som et ankerpunkt gjennom arbeidet. Jeg gjorde arbeidet stort sett gjennom skisser og collage, men lagde også en modell av dalen i 1:5000. Jeg tok altså for meg både de store trekkene i landskapet, men også de nære omgivelsene til stedene jeg hadde vært.

De inntrykkene jeg i hovedsak samlet gjennom dette arbeidet var av en sansende art, det vil si at jeg i all hovedsak prøvde å ta tak i stedet slik jeg opplevde det. Samtidig, tok jeg allikevel med meg den kjølige analysen for at de kunne spilles opp mot hverandre og gi en fruktbart diskusjon.

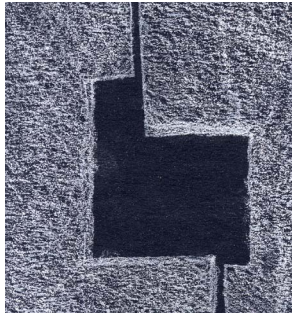
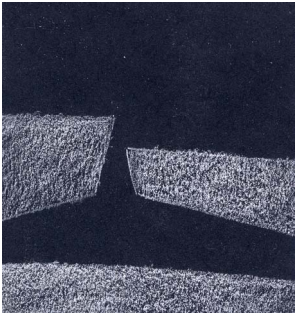
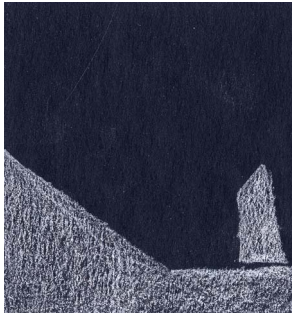
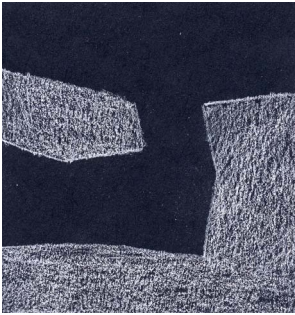
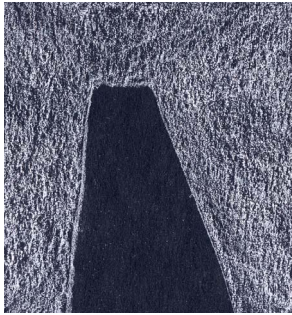
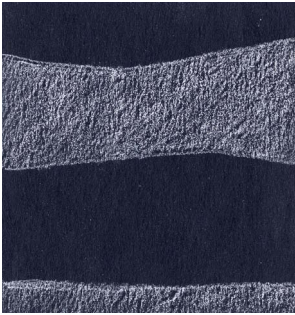
Noe av resultatet fra dette arbeidet kommer på de neste sidene.

Over: Collage med bilder og skisser ved typiske steder i dalen.

Over: Skisse av dalens hovedelementer. Konkave og konvekse kurver, elv, vann og skog.

Høyre: En studie av vandringens romlige sekvenser. Collagen er gjort i 1:5000.

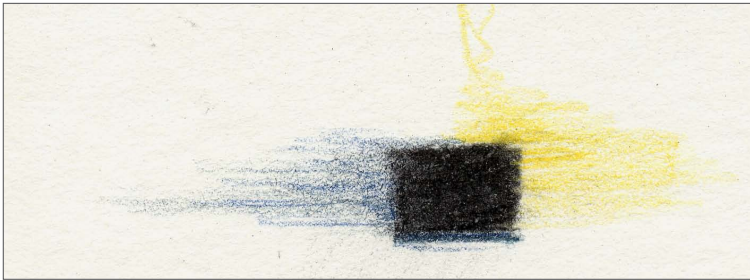
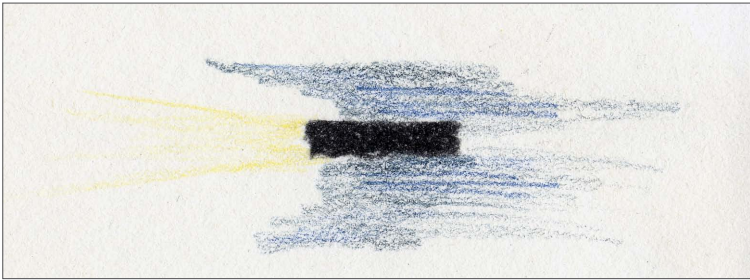
Venstre: Skisser av noen romlige situasjoner man opplever på turen innover dalen.

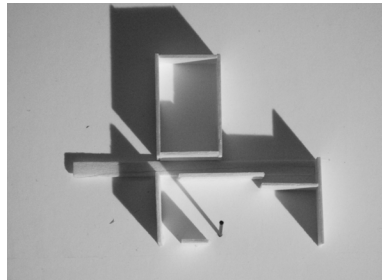
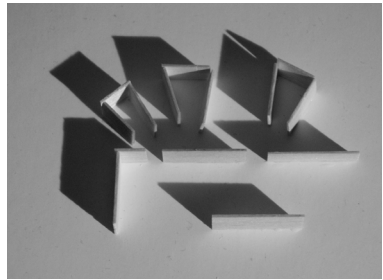

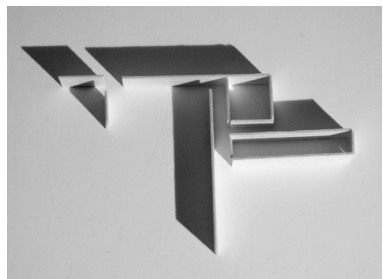
Langsnitt: Trærne og vegetasjon er ikke i målestokk i forhold til snitt og horisont.

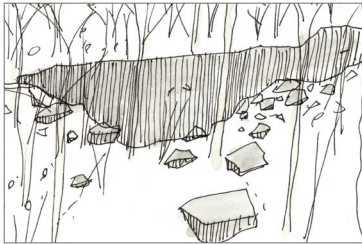
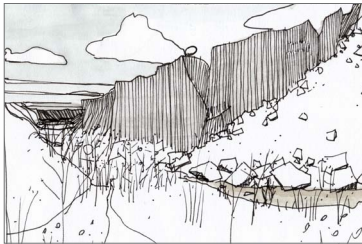

Venstre: Skisser av opplevd situasjon på tomt. Forteller om åpenhet og retning.

Høyre: Som en intuitiv respons på foregående studier lagde jeg disse studiene på tomtene.

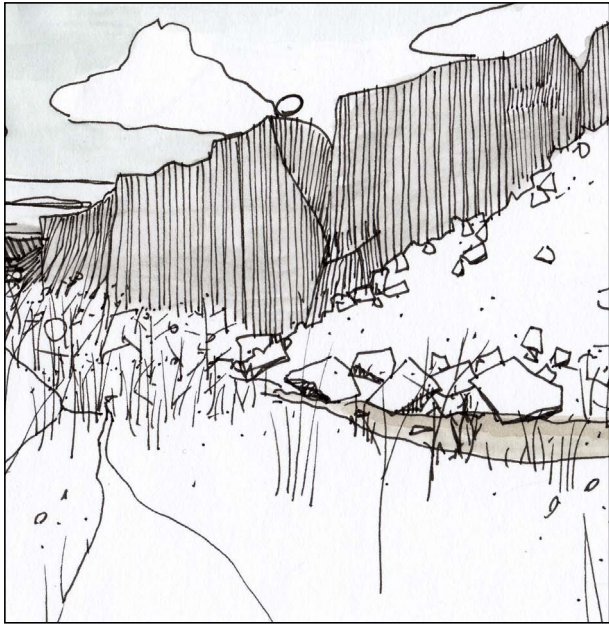

Tomtene

Etter å ha gått de ulike tomtene i sømmene, bestemte jeg meg for å ta med meg fire av dem videre, men skrellet bort den ene etter en liten stund. Stedene jeg valgte lå i svært ulike situasjoner, dette gjaldt både hva nære og fjerne forhold angår. Ulikhetene ville jeg bruke til å kunne studere tematikken med ulike innfallsvinkler.

Etter at jeg hadde valgt tomtene gikk arbeidet stort sett i å skape de ulike prosjektene på hver sine steder, med dramaturgien som ligger i vandringen til tomtene i bakhodet.

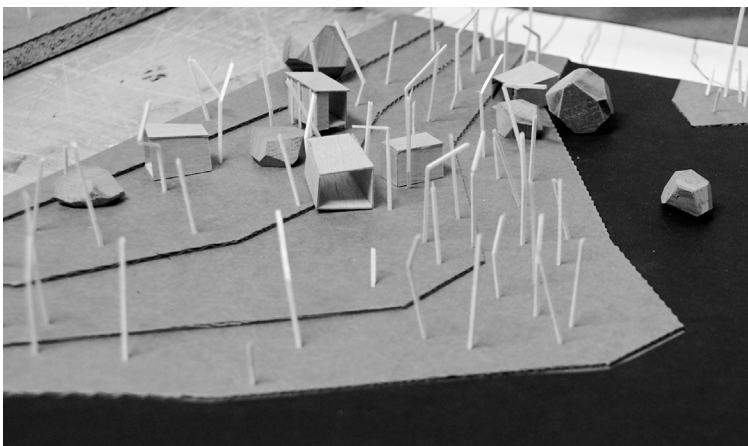
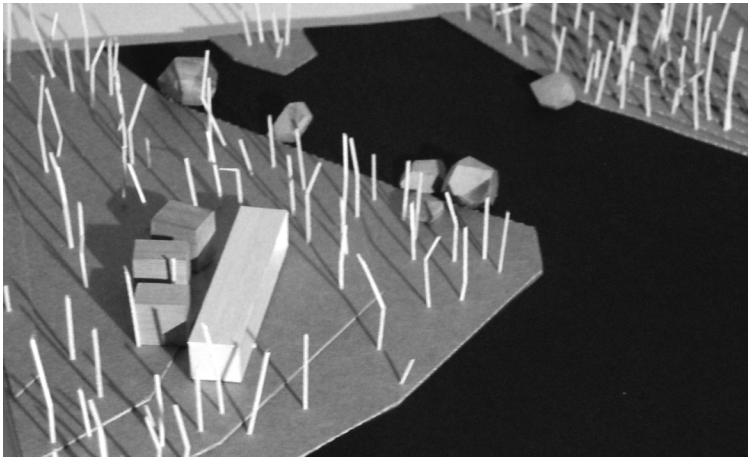
Steinrøysen

Dette var den delen av oppgaven som jeg etterhvert ble skrelt vekk, i hovedsak for å kunne ha bedre tid til å komme lenger med de andre.

Steinrøysen som stuper ned i vannet ble utgangspunktet for det som egentlig var en diskusjon om typologi, og var med det starten på dette prosjektet.

Jeg tok utgangspunktet i de store kampesteinene i raset, og ville tilføre nye "beboede" steiner. I starten holdt jeg også opp et volum med fellesfunksjoner som skulle ordne steinene. Dette viste seg å ikke underbygge eller forsterke prosjektet, så det ble etterhvert tatt bort for å rendyrke tanken om de ulike volumene.

Skissene på neste side er så langt denne delen av prosjektet kom.

*Øverst: Førsteutkast med et samlende volum.
Nederst: Et nytt rendyrket utkast med frie volumer.*

Øverst: Situasjonskisse
Nederst: Utkast av en
enhet.

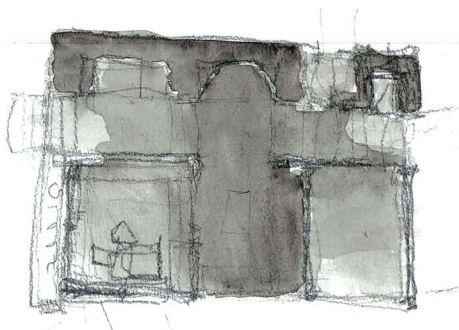
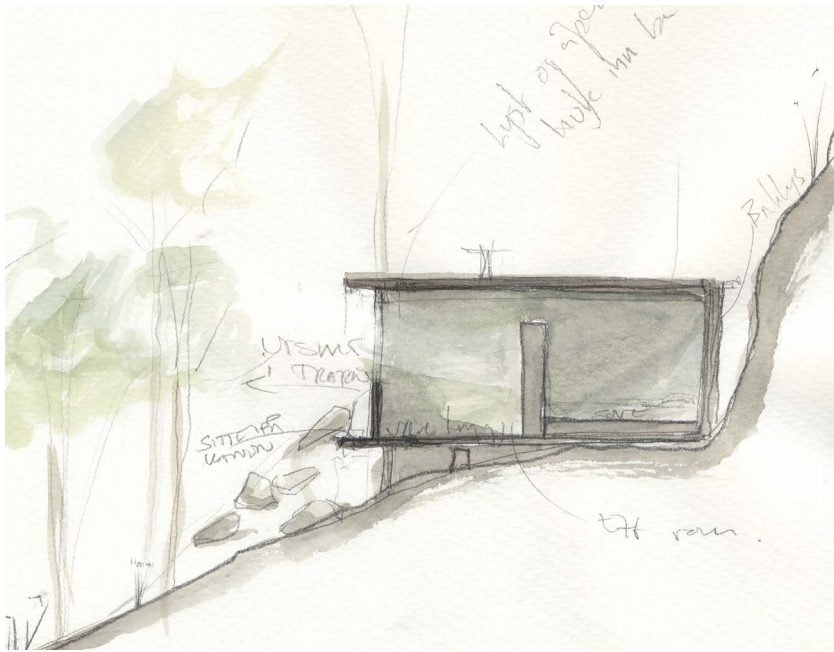
Klippen

På dette stedet begynte min leten først i forbindelse med en hule-allegori, da jeg fortolket stedet i denne retning. Dette gav det resultat at jeg innførte en ny vegg for å ytterligere forsterke denne opplevelsen. Veggene ble etterhvert utvidet til å kunne bli en funksjonsvegg, slik at alle betjenende funksjoner henvendte seg inn mot den. Jeg undersøkte mye også hvordan man skulle forholde seg til terrenget, men ønsket i utgangspunktet ikke å grave inn, da det ville kreve en stor inngripen i et sårbart landskap.

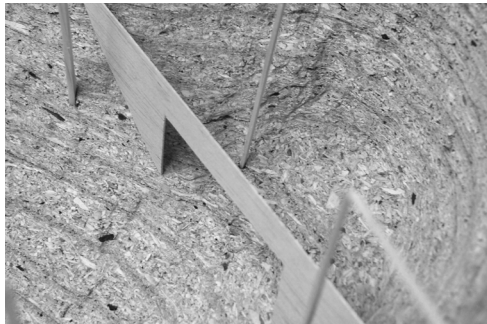
Etterhvert gikk det opp for meg at det kanskje ikke var hulen som var den rette ideen, men jeg så og forstod at det i mye større grad handlet om spennet mellom klippeveggen i bakkant og trekronene i forkant, samt opplevelsen av å gå opp og vekk fra stien.

Dette resulterte i at jeg i stedet for å bygge meg inn, kun tilførte to skiver som understreket forholdet mellom de to sidene av stedet. Nå jobbet jeg også med å få dyrket frem et svar på opplevelsen av å gå opp og bort fra stien, noe som resulterte i hemsene. Det var en stund et tema å komme seg videre ut på oversiden, men dette ble motsigende i forhold til opplevelsen av tilbaketrukketheten i prosjektet.

I rommet blir ildstedet et av de viktige tilførte elementene, og det har også fått kommet til uttrykk i fasaden.

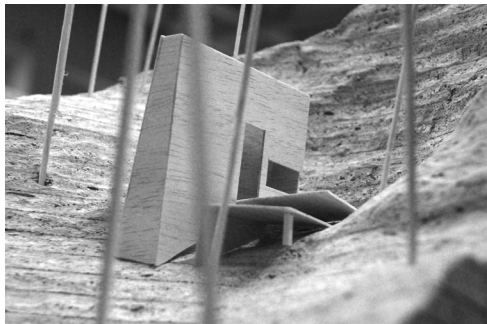
Øverst: Modellskisse med en vegg på tvers av fallet.

Midten: En vegg med fallet, og opptrappende flater langsmed.

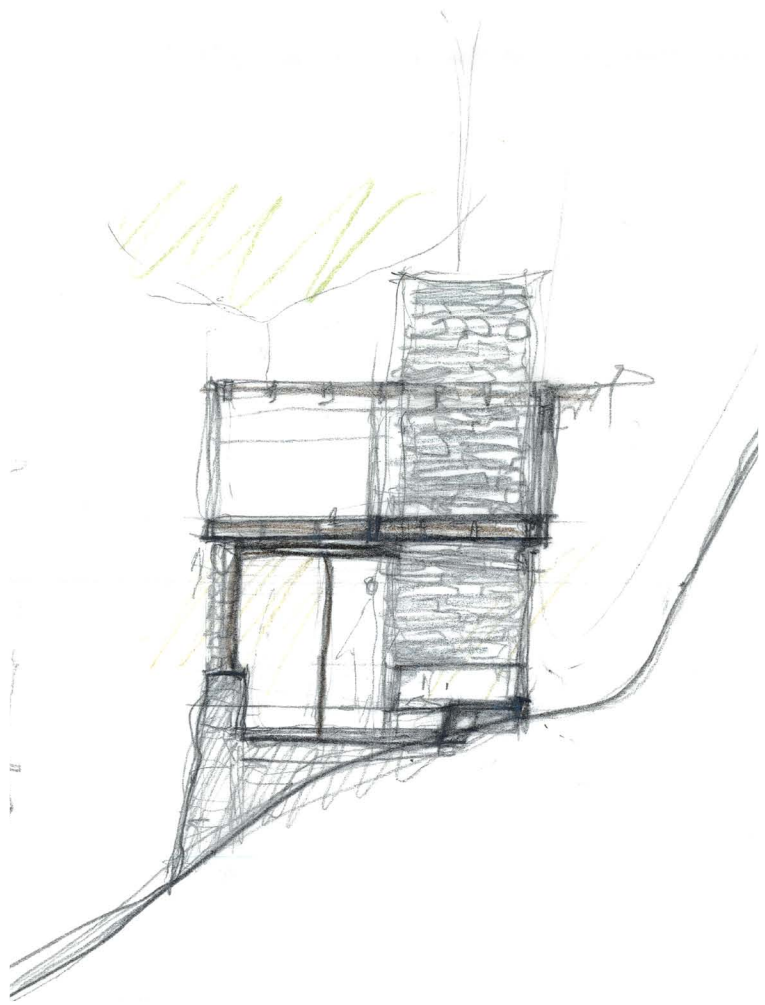
Nederst: En vegg med betjenende funksjoner, samt adkomst, som leder opp og inn i huset.

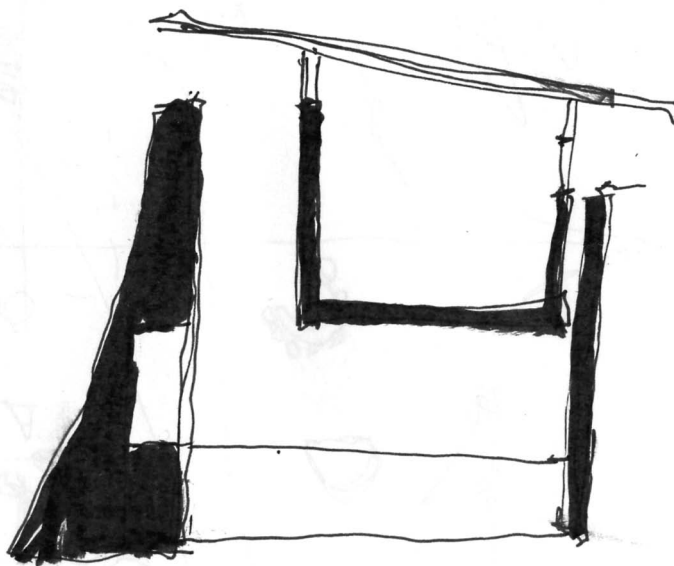
Motsatt øverst: Skisse med utgangspunkt i en vegg på tvers av fallet.

Motsatt nederst: Skisse av plan med funksjonsvegg.

Over: Et snitt av pipen, ildstedet og hemsene.

Motsatt: En skisse fra et stadium der jeg jobbet med muligheten for å komme seg gjennom bygget og videre ut.

Skogen

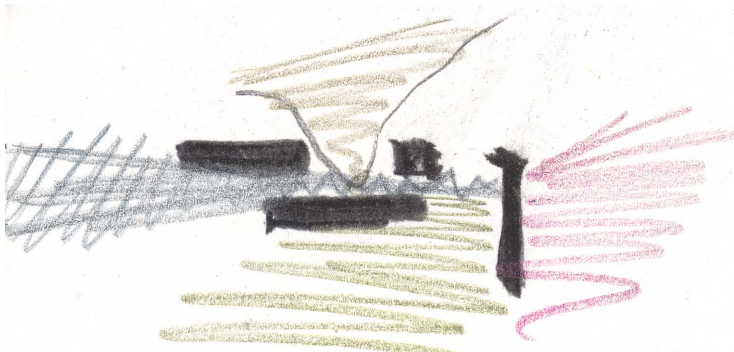
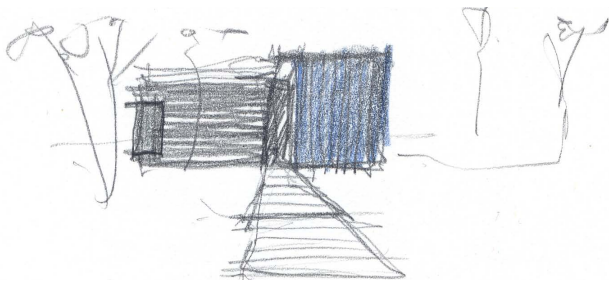
Aller først tok jeg utgangspunkt i det fjerne i situasjonen, og ville lage et prosjekt som tok for seg forholdet mellom fjellene på den ene siden, og åpenheten ut mot sletten på den andre.

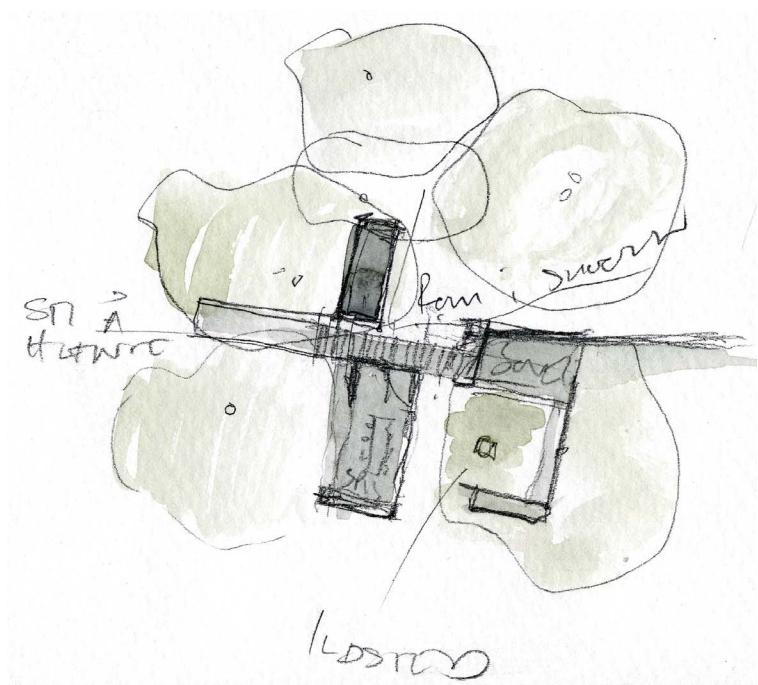
Denne tanken ble med videre, selv om fokuset nå skiftet fra å handle om de fjerne landskapstrekkene til de nære. Adkomsten fra stien ble et poeng, og jeg ville ta med folk inn til prosjektet over en gangbro som svevde over bakken.

Prosjektet skulle så være ulike volumer som forholdt seg til denne gangbroen. Disse ble veldig stive, og tok ikke i realiteten inn over seg at man bygde i skogen, selv om jeg prøvde å inkorporere trærne inn i prosjektet.

For å løse opp litt på denne stivheten innførte jeg buen som et element, og forsøkte å løse det hele uten gangbanen. Jeg gjorde flere forsøk, og skapte noen fine rom, men det ble ikke noe helhetlig grep, da det i stor grad manglet det ordnende elementet.

Til slutt kom jeg frem til prosjektets nåværende form. To skiver, et gulv og et tak som danner utgangspunktet for det hele. Taket slipper lyset inn, og lar årstiden og dagene prege opplevelsen inne. Rommet utenfor får flyte fritt igjennom, under og over, og trærne får gå igjennom vertikalt. Inne blir skogens uendelige rom oversatt med den ene ubrutte veggen, som omrammer fellesrommet. Ute er det en flåte i landskapet som forankres av trærne, og som med sine lange vegger drar opp et lerret som er med på vise frem treet i skogen.

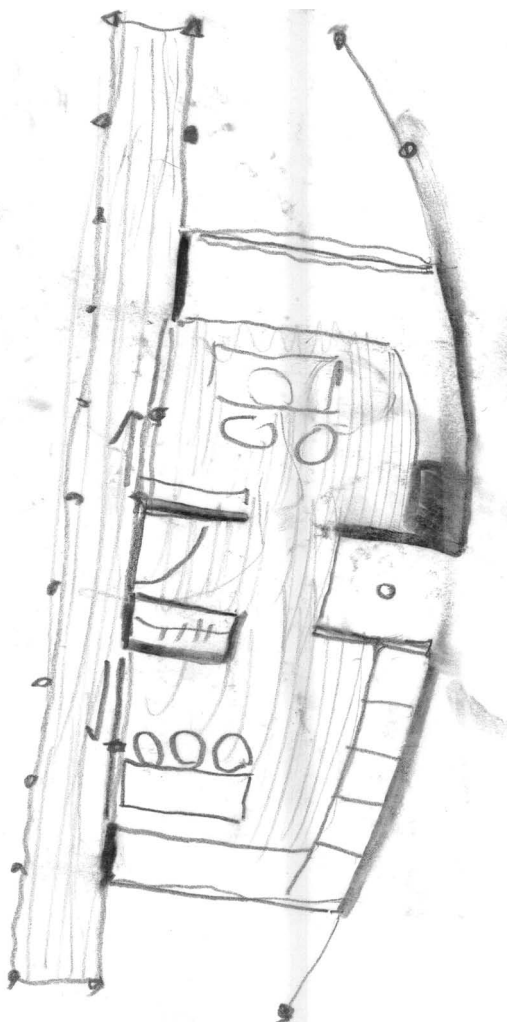

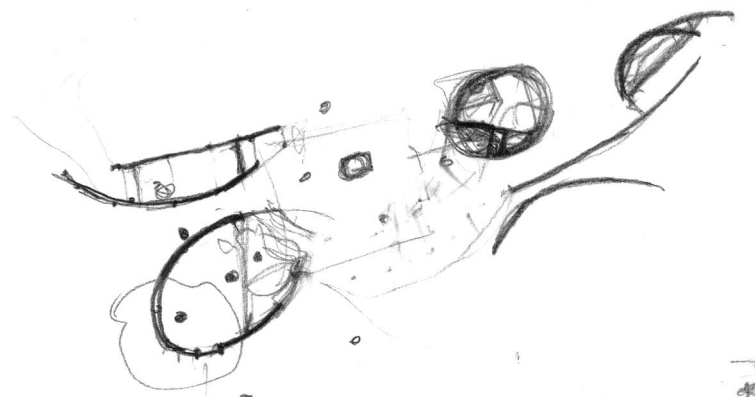
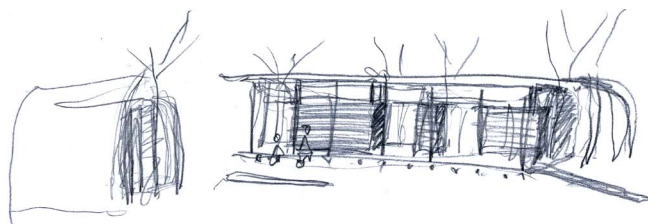

Over: En gangbane med volumer som dannet ulike romligheter, med en felles bål plass i enden.

Motsatt øverst og i midten: Tanken om hvordan de fjerne landskapstrekkene kunne styre prosjektet. En gangbane med to volumer av ulik karakter

Motsatt nederst: Utforskende skisse av retninger og romligheter i måten å bygge på . Disse har jeg gjort mange av.

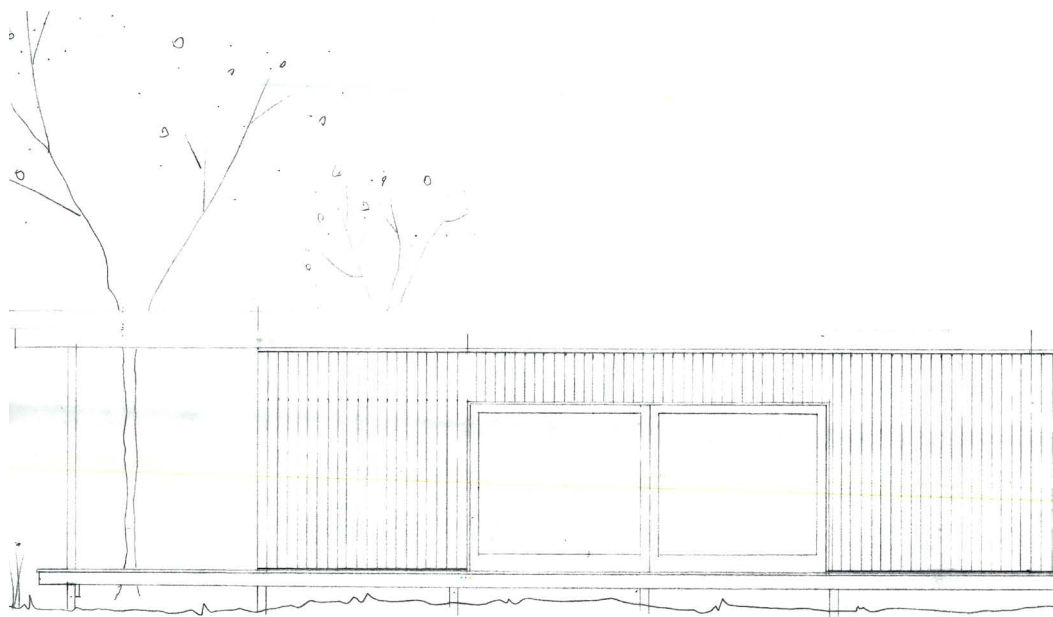

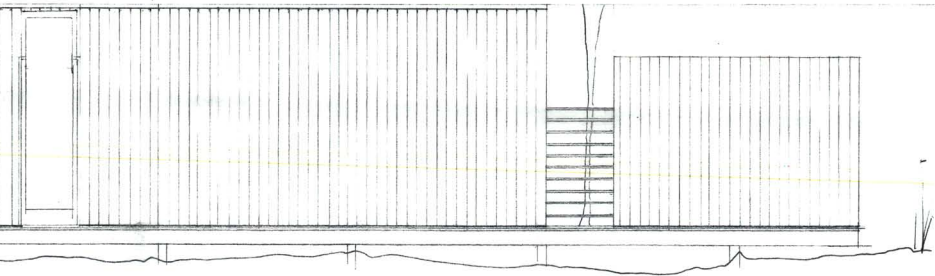
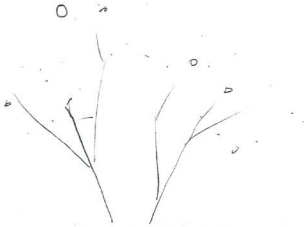
Øverst: En ide om det buede taket som skulle være felles for de ulike volumene.

Nederst: Buen brukt i planet for å skape dynamiske, og uendelige rom, inne og ute.

Motsatt: En større skisse av den buede vegg man kunne bruke som bakvegg, mens oppholdssonene lå foran, ut mot en felles plass i midten.

Over: Skisse av
prosjektet når det
nærmest seg sin
nåværende form.

Møtet

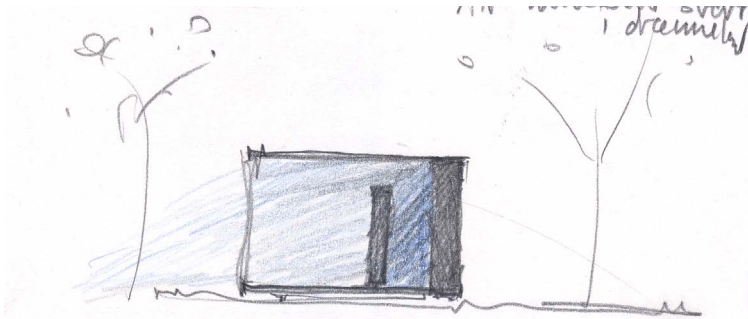
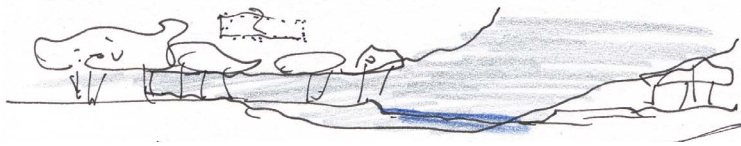
Dette prosjektets utgangspunkt ble ganske fort tydelig for meg, men det tok litt tid før jeg ble klar over at jeg måtte tilnærme meg denne oppgaven på en annen måte enn de forrige.

Det viktige var å få ta del i det sterke møtet mellom ulike motsetningen som foregikk her. Og i sin helhet gav dette også et innspill til at dette stedet var en plass for mennesker å møtes.

I starten fokuserte jeg denne tanken om felleskap innover i prosjektet, og utelot merkelig nok å se det hele i situasjonen. Men dette gikk opp for meg etterhvert som jeg fikk gjort studier i modell i 1:200. Jeg beholdt allikevel tankene om felleskapsrommet, men det ble et viktigere poeng å få med seg situasjonen.

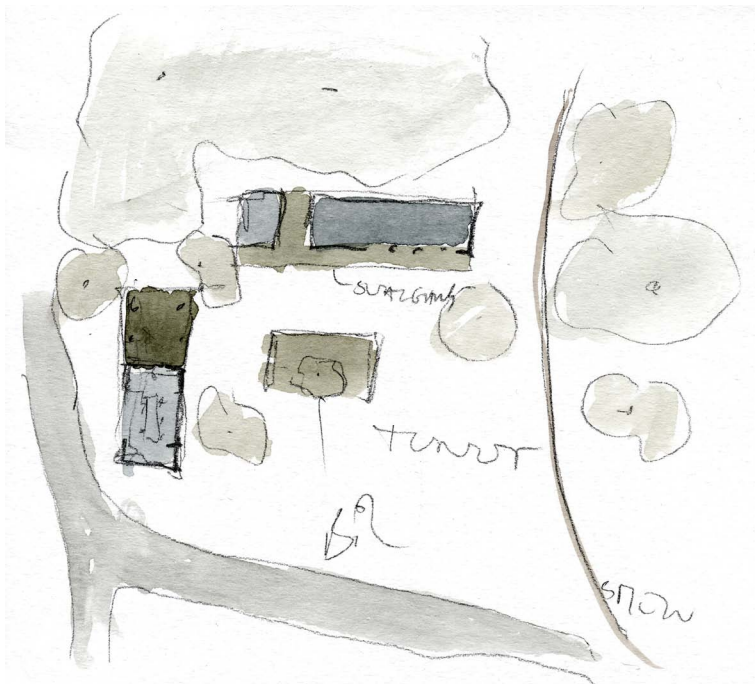
Svaret ble å underbygget stedet ved å legge et langt hovedbygg nord for lysningen, som motsvar til den store fjellveggen i sør. Plassen foran bygget, som er det sted hvor alle de ulike landskapselementene møtes, blir ytterligere innrammet av de fire gammene som legges i randsonen mellom lysning og skog, og avgrenser i øst-vest retning. Det uttørrede elveløpet blir tatt med innom plassen, da de to gammene i øst ligger på den andre siden.

Hovedbygget blir rommet for det store felleskapet, mens de mindre gammene blir egne sfærer der det lille felleskapet står i fokus.

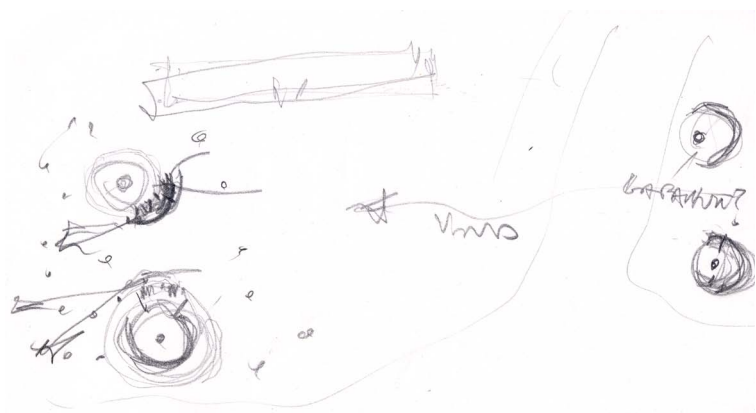
Øverst: Himmelrommet som kommer ned på plassen og trekker seg inn i skogen.

Nederst: En skisse fra startfasen med felleskapet som utgangspunkt. Et stort rom, med soving bak en vegg som underdelte rommet.

Over: Situasjonskisse
med forholdet til sti som
tema.

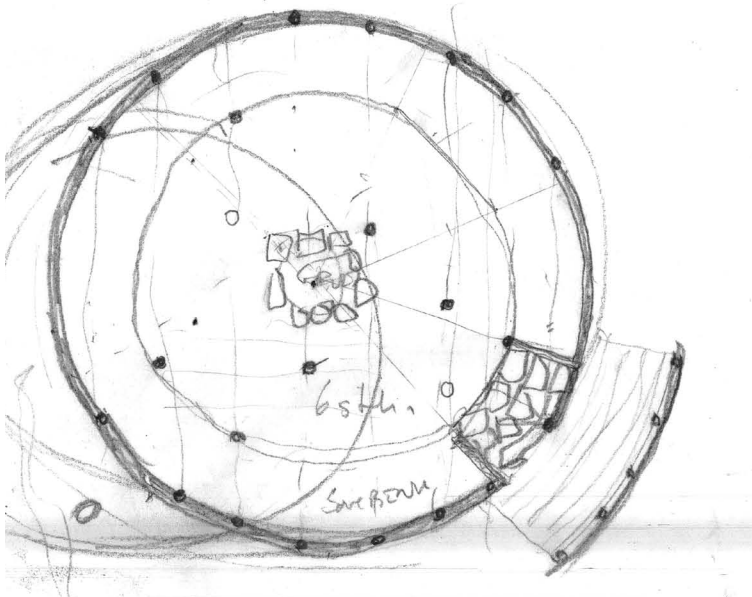
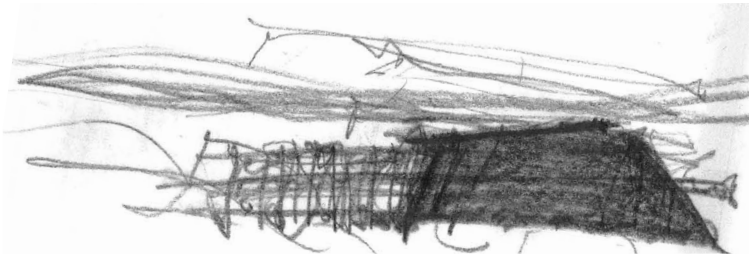

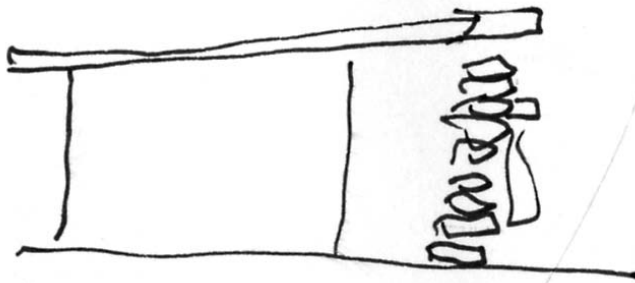

Over: Skisse med fullføring av plassen ved hjelp av gammene.

Motsatt øverst: Orientering av langhus i forhold til plass.

Motsatt nederst: Skisse av fellesrommet. Gjort tidlig der tanken var at prosjektet var i mindre målestokk.

Over: Tanke om å lukke seg inne med en steinmur rundt hele.

Motsatt øverst: Tidlig skisse av prinsipp for gamle om overgangen mellom skog og lysning.

Motsatt nederst: Plan over gamle med fokus på det sosiale.